

MAJKUT Leszek

ZASTOSOWANIE FUNKCJI RADIALNYCH W ANALIZIE DRGAŃ WŁASNYCH KONSTRUKCJI POJAZDÓW¹

Streszczenie

W pracy opisano bezsiarkową metodę kolokacyjną Kansy i jej wykorzystanie w analizie drgań własnych belek i płyt. W analizie wykorzystano funkcję wielokwadratową, opisano metodę doboru wartości parametru kształtu. Wszystkie wyniki porównano z wynikami analitycznymi lub symulacji Metodą Elementów Skończonych.

WSTĘP

Modelowanie matematyczne układów mechanicznych prowadzi zazwyczaj do układu równań różniczkowych zwyczajnych lub cząstkowych, który łącznie z warunkami brzegowymi stanowi problem początkowo-brzegowy. Tradycyjne metody numeryczne rozwiązania takiego problemu wymagają podziału na elementy: całego analizowanego obszaru, w metodach takich jak Metoda Różnic Skończonych (MRS), Metoda Elementów Skończonych (MES) czy Metoda Objętości Skończonych (MOS), lub jedynie brzegu obszaru w metodach takich jak Metoda Elementów Brzegowych (MEB). Olbrzymi nakład pracy włożony w rozwój MES uczynił z niej najbardziej popularną, a nawet podstawową, metodę przybliżonego rozwiązania problemów początkowo-brzegowych.

Metody przybliżonego rozwiązania problemu początkowo-brzegowego niewymagające siatki elementów to tzw. metody bezsiarkowe. Metody te podzielić można na dwa typy: metody obszarowe m.in. bezelementowa metoda Galerkin'a [1], metoda interpolacji punktowej [9], metoda funkcji Rvacheva [10] i metody brzegowe, do których należy m.in. metoda węzłów brzegowych [6]. W obu typach metodach punkty kolokacyjne umieszczone są w całym analizowanym obszarze lub jedynie na jego brzegu. Większość wymienionych metod jest bezsiarkowa jedynie w sensie interpolacji rozwiązania, niezbędne są natomiast „komórki” wykorzystywane do całkowania słabego sformułowania wariacyjnego problemu.

Innym podejściem poszukiwania przybliżonego rozwiązania problemu początkowo-brzegowego jest metoda Kansy [5] bazująca na sformułowaniu silnym i Radialnych Funkcjach Bazowych (RFB). Metoda ta nie wymaga zastosowania jakichkolwiek elementów czy komórek, dlatego też zwana jest metodą „prawdziwie” bezsiarkową.

W ciągu ostatnich 20 lat kolokacyjna metoda Kansy znalazła zastosowanie do rozwiązania wielu różnych problemów mechaniki m. in. analiza dwu i trójfazowych modeli tkanki [4], problemów wymiany ciepła [12], analizy równań Naviera-Stokesa [2], analizy pola elektromagnetycznego [8] i wielu innych.

¹Praca powstała w ramach prac statutowych nr 11.11.130.885

Sukces metod związanych z wykorzystaniem RFB wiąże się z ich podstawową własnością polegającą na transformacji problemów wielowymiarowych do problemów jednowymiarowych. W niniejszej pracy wykorzystano kolokacyjną metodę Kansa wraz z wielokwadratową (ang. multiquadric) radialną funkcją bazową do analizy drgań własnych belki prostoliniowej i płyty. W celu wykazania poprawności i dokładności proponowanej metody obliczeń wszystkie wyniki analizy przybliżonej porównano z wynikami uzyskanymi metodą analityczną (w przypadku belki) i metodą elementów skończonych (dla płyty).

Przy wykorzystaniu funkcji wielokwadratowej bardzo istotnym jest wyznaczenie tzw. parametru kształtu, od którego zależy kształt funkcji bazowej. W pracy zaproponowano strategię wyboru „optymalnego” parametru kształtu.

1. RADIALNE FUNKCJE BAZOWE

Funkcja radialna to każda funkcja jednej zmiennej postaci:

$$\varphi_j(r) = \varphi(\|x - x_j\|) \quad (1)$$

gdzie: $\|x - x_j\|$ jest Euklidesową odległością pomiędzy punktami x i x_j . Punkt x_j jest nazwany centrum funkcji radialnej (1). Zmieniając położenia centrów otrzymuje się rodzinę funkcji, która tworzy bazę wykorzystywaną do interpolacji lub aproksymacji dowolnej funkcji.

Każdą z funkcji bazowych postaci (1) zaliczyć można do jednej z dwóch kategorii: funkcje o zwartym nośniku, tj. funkcje, które są różne od zera jedynie w sferze o promieniu r (najczęściej $r = 1$) lub funkcje o nośniku nieograniczonym ($r \rightarrow \infty$). Najczęściej wykorzystywanymi funkcjami z pierwszej kategorii są zamieszczone w tabeli 1, funkcje Wendlanda [11]. W tabeli 2 zawarto przykłady funkcji o nośniku nieograniczonym.

Tab. 1. Bazowe funkcje radialne o zwartym nośniku

wymiar przestrzeni	definicja funkcji	definicja funkcji	definicja funkcji
$d = 1$	$\varphi(r) = (1-r)_+$	$\varphi(r) = (1-r)_+^3(3r+1)$	$\varphi(r) = (1-r)_+^5(8r^2 + 5r + 1)$
$d = 2,3$	$\varphi(r) = (1-r)_+^2$	$\varphi(r) = (1-r)_+^4(4r+1)$	$\varphi(r) = (1-r)_+^6(35r^2 + 18r + 3)$

gdzie:

$$\varphi(r) = (1-r)_+^n = \begin{cases} (1-r)^n, & \text{dla } r \in \langle 0,1 \rangle \\ 0, & \text{dla } r > 1 \end{cases}$$

Tab. 2. Bazowe funkcje radialne o nośniku nieograniczonym

definicja funkcji	$\phi(r) = r$	$\phi(r) = r^3$	$\phi(r) = \sqrt{r^2 + c^2}$	$\phi(r) = r^2 \ln r$	$\phi(r) = \frac{1}{\sqrt{r^2 + c^2}}$	$\phi(r) = e^{-cr^2}$
nazwa funkcji	liniowa	sześcienne	wielokwadratowa	cienkiej płyty	wielokwadratowa odwrotna	Gausa

Ze względu na dużą popularność w zastosowaniach oraz dobre własności aproksymujące w pracy wykorzystano funkcję wielokwadratową, która w przypadku 1D (rów. 2a) i 2D (rów. 2b) ma postać:

$$\varphi_j(r) = \sqrt{(x - x_j)^2 + c^2} \quad (2a)$$

$$\varphi_j(r) = \sqrt{(x - x_j)^2 + (y - y_j)^2 + c^2} \quad (2b)$$

Jak wspomniano wcześniej, kształt funkcji (2) zależy od parametru kształtu c . Wraz ze wzrostem jego wartości funkcja (2) staje się coraz bardziej płaska, przez to mało wrażliwa na zmiany odległości pomiędzy punktem $x(x, y)$ i centrum funkcji radialnej $x_j(x_j, y_j)$. Problem doboru wartości parametru c jest jak dotąd nierozwiązany.

2. METODA KOŁOKACYJNA KANSY

Analizowany problem początkowo brzegowy opisany jest równaniem postaci:

$$Lu = f(x), \quad x \in \Omega \quad (3)$$

wraz z warunkami brzegowymi postaci:

$$Bu = g(x), \quad x \in \Gamma \quad (4)$$

gdzie: L jest liniowym operatorem różniczkowym, B jest operatorem opisującym warunki brzegowe, Ω to analizowany obszar, Γ to brzeg tego obszaru.

Idea metody Kansy polega na aproksymacji rozwiązania problemu początkowo-brzegowego (3) i (4) za pomocą sumy szeregu rodziny funkcji radialnych tj.:

$$\hat{u} = \sum_{j=1}^N \alpha_j \varphi_j(r) \quad (5)$$

Współczynniki α_j wyznacza się w procedurze kolokacji. W tym celu należy wybrać zbiór N_o punktów $\{x_1, x_2, \dots, x_{N_o}\}$ należących do obszaru Ω , w których żąda się by przybliżone rozwiązanie (5) spełniało równanie (3):

$$L\hat{u} = f(x_i) \Leftrightarrow \sum_{j=1}^N \alpha_j L \varphi_j(r_i) \quad (6)$$

Podobnie należy wybrać zbiór N_b punktów $\{x_{N_o+1}, x_{N_o+2}, \dots, x_{N_o+N_b}\}$ na brzegu Γ analizowanego obszaru. W tych punktach muszą zostać spełnione równania warunków brzegowych (4):

$$\sum_{j=1}^N \alpha_j B \varphi_j(r_i) \quad (7)$$

Równania (6) i (7) stanowią liniowy układ równań, który zapisać można w postaci macierzowej:

$$A \alpha = f \quad (8)$$

Z układu (8) wyznaczyć można poszukiwane współczynniki α_j . W przypadku, gdy suma ilości wybranych punktów obszaru Ω tj. N_o i ilości punktów brzegowych N_b jest równa ilości punktów centralnych N ($N_o + N_b = N$) układ (8) rozwiązać można stosując eliminację Gaussa,

w przypadku gdy $N_o + N_b > N$ układ (8) jest układem nadokreślonym i należy poszukiwać rozwiązania metodą najmniejszych kwadratów np. stosując rozkład SVD.

3. ANALIZA DYNAMICZNA BELKI

W pracy przez analizę dynamiczną rozumiane jest wyznaczenie częstości i wektorów drgań własnych.

Równanie drgań własnych prostoliniowej belki ma postać:

$$\frac{d^4 w(x)}{dx^4} - \lambda^4 w(x) = 0 \quad (9)$$

gdzie: $\lambda^4 = \omega^2 \cdot \frac{\rho A}{EI}$, ω to częstość drgań belki, ρA to masa jednostki długości belki, EI sztywność na zginanie.

Funkcja $w(x)$ z równania (9) musi dodatkowo spełniać warunki brzegowe. W pracy analizowano typowe warunki brzegowe belki tj. utwierdzenie ($w = 0$ i $w' = 0$), swobodne podparcie ($w = 0$ i $w'' = 0$) i wolny koniec ($w'' = 0$ i $w''' = 0$).

Zgodnie z metodą Kansy równanie linii ugięcia belki (9) może być zapisane w postaci:

$$\sum_{j=1}^N \alpha_j \frac{d^4}{dx^4} \sqrt{(x-x_j)^2 + c^2} \Big|_{x=x_i} - \lambda^4 \sum_{j=1}^N \alpha_j \sqrt{(x_i-x_j)^2 + c^2} = 0 \quad (10)$$

gdzie: x_i to współrzędne punktów kolokacyjnych $i = 1, 2, \dots, N_o$, x_j to współrzędne centrów wielokwadratowych funkcji radialnych $x_j = 1, 2, \dots, N$.

We wszystkich analizowanych w pracy przypadkach przyjęto jedną wartość parametru kształtu dla wszystkich funkcji bazowych tj. $c_j = c$.

Dla każdego i równanie (10) opisuje i -ty wiersz macierzy A z równania (8), 4 ostatnie wiersze tej macierzy zależą od równań opisujących warunki brzegowe.

3.1. Wybór parametru kształtu

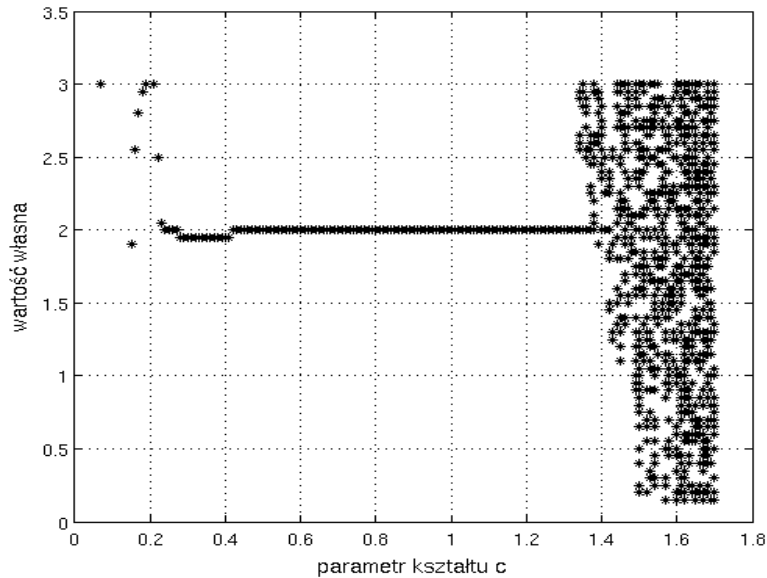
Dobór „optymalnej” wartości parametru kształtu jest, jak dotąd, nierozwiązanym problemem. Szczegółowy przegląd różnych strategii pozwalających na wyznaczenie tego parametru znaleźć można w pracy [3].

W niniejszej pracy autor proponuje inną strategię opartą na następującym algorytmie:

1. należy określić zakres zmienności parametru c
2. należy znaleźć wartości λ dla których $\det A = 0$
3. jeżeli wartość λ nie ma stabilnej wartości (dla różnych c) należy wrócić do punktu 1 (zmiana zakresy zmienności c)
4. jeżeli λ osiąga wartość stabilną dla parametru c z pewnego zakresu, jako wartość c do obliczeń przyjąć można dowolną wartość c z tego zakresu.

Na rys. 1 pokazano przykładowy przebieg wartości λ w funkcji parametru kształtu c .

Z analizy obliczeń pokazanych na rys.1. wynika, że dla każdej wartości parametru kształtu z zakresu $c \in \langle 0.42 - 1.3 \rangle$ uzyskuje się jedną, stabilną wartość własną. Przy obliczeniach częstości drgań własnych oraz amplitud drgań wymuszonych wykorzystać można dowolną wartość c z tego zakresu.

Rys. 1. Przykładowy przebieg zmian wartości λ w funkcji parametru kształtu c

3.2. Częstości własne belki

Wykorzystanie metody kolokacyjnej prowadzi do układu równań postaci:

$$A \alpha = 0 \quad (11)$$

gdzie elementy macierzy A dane są równaniami:

$$A_{i,j} = \frac{d^4}{dx^4} \sqrt{(x-x_j)^2 + c^2} \Big|_{x=x_i} - \lambda^4 \sqrt{(x_i-x_j)^2 + c^2} \quad (12)$$

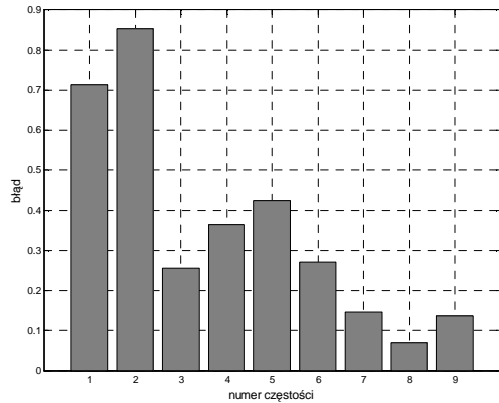
Cztery ostatnie wiersze macierzy A zależą od warunków brzegowych belki. Częstości drgań własnych belki tj. niezerowe rozwiązanie układu (11) otrzymuje się z warunku $\det A = 0$.

Porównanie wyników analizy

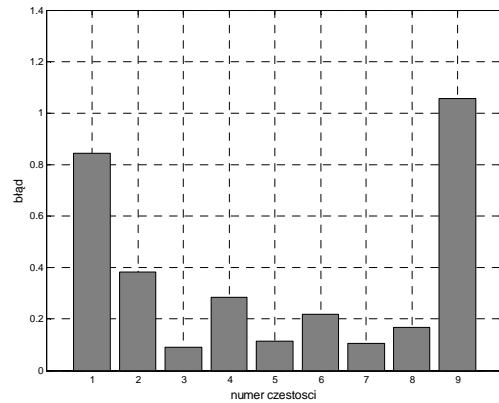
W celu oceny „jakości” wyników aproksymacji częstości drgań własnych uzyskanych z analizy przybliżonej z wynikami z metody analitycznej zdefiniowano błąd, dany zależnością (subskrypt a oznacza wyniki analizy analitycznej, subskrypt p – analizy przybliżonej):

$$\delta = \frac{(\omega_i^p - \omega_i^a)}{\omega_i^a} \cdot 100\% \quad (13)$$

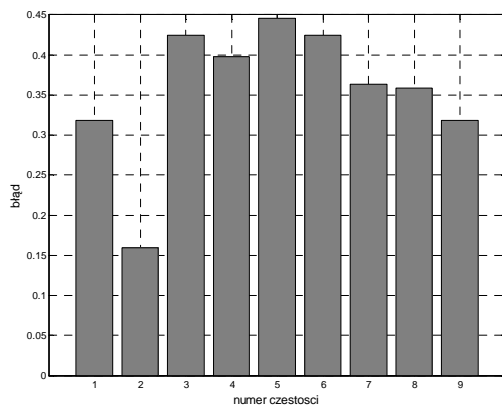
Wartości błędów wyznaczonych dla 10 pierwszych częstości własnych belek o różnych warunkach brzegowych pokazano na rys. 2.

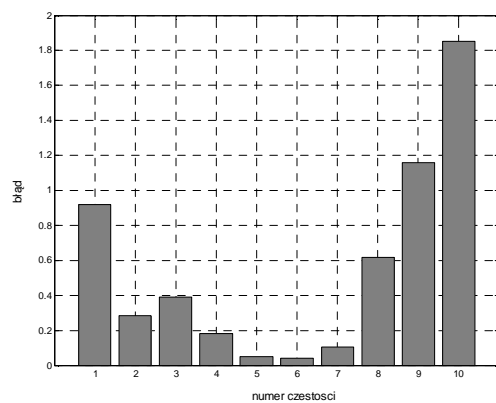
a) belka wspornikowa

b) belka obustronnie utwierdzona

c) belka swobodnie podparta

d) belka - lewy brzeg utwierdzony prawy swobodnie podparty

Rys. 2. Wartości błędów przy wyznaczaniu wartości własnych belek o różnych war. brzegowych

3.3. Wektory własne belki

Wyznaczenie wektora własnego proponowaną metodą polega na rekonstrukcji rozwiązania równania (10) dla wyznaczonych wcześniej częstości własnych. W celu oceny jakości wyników uzyskanych z analizy przybliżonej z wynikami z metody analitycznej. Błąd zdefiniowano zależnością (subskrypt a oznacza wyniki analizy analitycznej, subskrypt p – analizy przybliżonej):

$$E_i^{wek} = \sqrt{\frac{\int_0^l (X_i^a - X_i^p)^2 dx}{\int_0^l (X_i^a)^2 dx}} \cdot 100\% \quad (14)$$

Wyniki porównania pięciu pierwszych wektorów własnych wyznaczonych dla belki o różnych warunkach brzegowych zebrano w tab.3

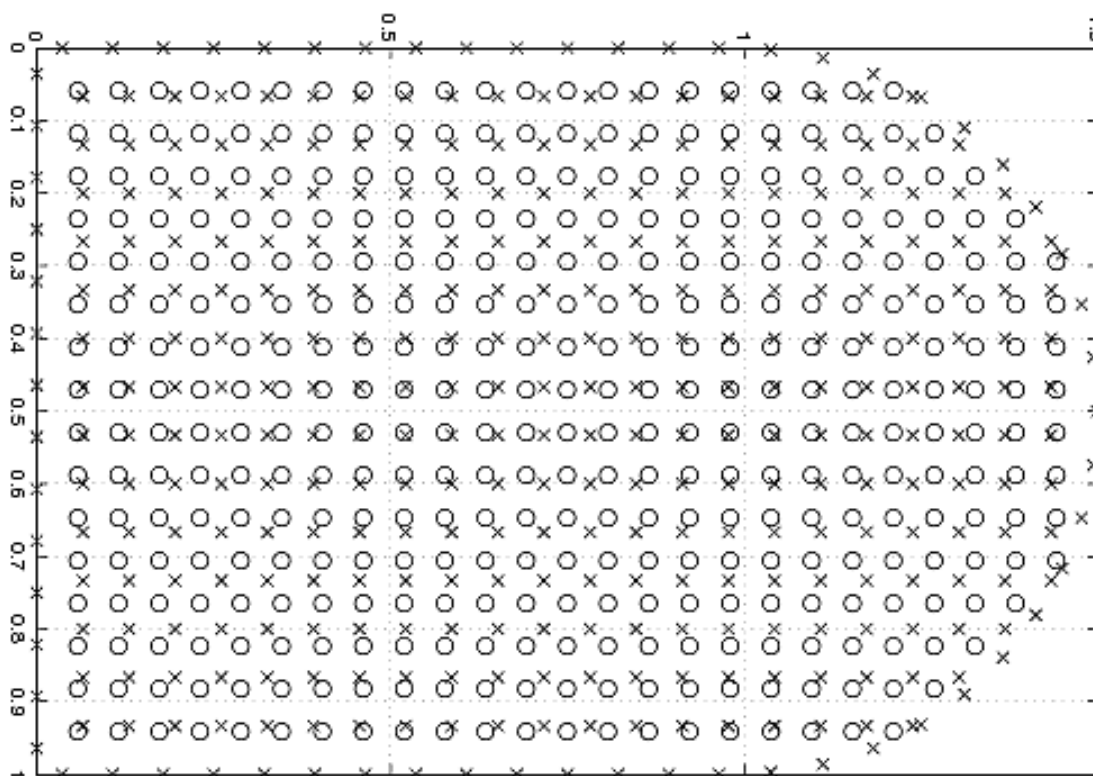
Tab. 3. Błędy przy wyznaczaniu wektorów własnych

warunki brzegowe	E_1^{wek}	E_2^{wek}	E_3^{wek}	E_4^{wek}	E_5^{wek}
utwierdzenie – wolny koniec	0.0554	0.1946	0.4313	0.9159	2.5995
utwierdzenie – utwierdzenie	0.0063	0.0675	0.0579	0.7485	0.9911
swobodne podparcie – swobodne podparcie	0.0547	0.1591	0.2285	0.4126	0.7006
utwierdzenie – swobodne podparcie	0.0799	0.1587	0.2664	0.5600	0.6203

Wyniki analizy zamieszone na rys.2 i w tab.3 wskazują jednoznacznie na bardzo dużą dokładność analizy z wykorzystaniem tej metody bezsiarkowej.

4. ANALIZA DYNAMICZNA PŁYTY

W pracy przez analizę dynamiczną rozumiane jest wyznaczenie częstości drgań własnych. Metoda postępowania pozwalająca na wyznaczenie częstości drgań własnych płyty jest identyczna jak w przypadku drgań belki. Również metoda doboru parametru kształtu jest w tym przypadku identyczna. Analizowaną w pracy płytę wraz z rozkładem punktów kolokacyjnych (oznaczonych „x”) i centralnych funkcji radialnych (oznaczonych „o”) pokazano na rys. 3.

Rys. 3. Analizowana płyta

4.1. Częstości własne płyty

Wykorzystanie metody kolokacyjnej prowadzi do układu równań postaci:

$$A \alpha = 0 \quad (15)$$

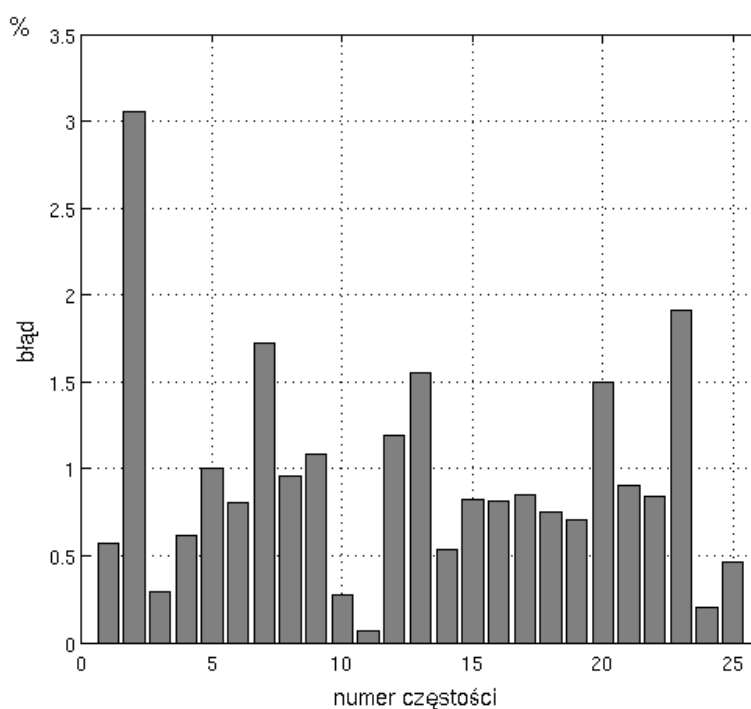
Częstości drgań własnych płyty tj. niezerowe rozwiązanie układu (15) otrzymuje się z warunku $\det A = 0$.

Porównanie wyników analizy

W celu oceny „jakości” wyników aproksymacji częstości drgań własnych uzyskanych z analizy przybliżonej z wynikami z metody analitycznej zdefiniowano błąd dany zależnością (subskrypt *MES* oznacza wyniki uzyskane z metody elementów skończonych, subskrypt *p* – analizy przybliżonej):

$$\delta = \frac{(\omega_i^p - \omega_i^{MES})}{\omega_i^{MES}} \cdot 100\% \quad (16)$$

Wartości błędów wyznaczonych dla 25 pierwszych częstości własnych utwierdzonej płyty pokazano na rys. 4.

Rys. 4. Błąd w wartości częstości drgań własnych płyty

Wyniki analizy zamieszone na rys.4 wskazują jednoznacznie na bardzo dużą dokładność analizy z wykorzystaniem tej metody bezsiarkowej.

PODSUMOWANIE

W pracy opisano metodę kolokacyjną Kansy oraz jej zastosowanie do analizy dynamicznej belki i płyty. W celu oceny poprawności i dokładności tej metody analizy porównano częstotliwości drgań własnych z wartościami wyznaczonymi metodą analityczną (dla belki) i z symulacji Metodą Elementów Skończonych (dla płyty).

Wyniki analizy wskazują jednoznacznie na bardzo dużą dokładność analizy z wykorzystaniem tej metody bezsiarkowej. Wyniki analizy wskazują również na poprawność zaproponowanej strategii doboru parametru kształtu funkcji radialnych.

BIBLIOGRAFIA

1. Belystcho T., Lu Y., Gu L.: *Element free Galerkin methods*. International Journal for Numerical Methods in Engineering 37, 1994, pp. 229-256
2. Chinchapatnam, P.P., Djidjeli, K., Nair, P.B.: *Radial basis function meshless method for the steady incompressible Navier–Stokes equations*. International Journal for Numerical Methods in Engineering, 84, 2007, pp. 1509-1526
3. Fasshauer, G.E., Zhang, J.G.: *On choosing „optimal” shape parameter for RBF approximation*. Numerical Algorithms, 45, 2007, pp. 346-368
4. Hon Y.C., Lu M.W., Xue W.M., Zhou X.: *A new formulation and computation of the triphasic model for mechano-electrochemical mixtures*. Computational Mechanics 24, 1999, pp. 155-165
5. Kansa E.J.: *Multiquadric-a scattered data approximation scheme with applications to computational fluid dynamics*. Computers & Mathematics with Applications 19, 1990, pp. 147-161
6. Mukherjee Y.X., Mukherjee S.: *The boundary node method for potential problems*. International Journal for Numerical Methods in Engineering , 40, 1997, pp. 797-815
7. Tiago C.M., Leitao V.M.A.: *Application of radial basis functions to linear and nonlinear structural analysis problems*. Computers and Mathematics with Applications 51, 2006, pp. 1311-1334
8. Vu, P., Fasshauer, G.E.: *Application of two radial basis function-pseudospectral meshfree methods to three-dimensional electromagnetic problems*. IET Science, Measurement & Technology, 5, 2011 pp. 206-210
9. Wang J.G., Liu G.R.: *A point interpolation meshless method based on radial basis functions*. Int. Journal for Numerical Methods in Engineering 54, 2002, pp. 1623-1648
10. Wawrzynek A., Detka M., Cichoń, Cz.: *Zastosowanie metody R-funkcji do wyznaczania współczynnika przejmowania ciepła*. Modelowanie Inżynierskie 43, Gliwice 2012, s. 255-263
11. Wendland, H.: *Piecewise polynomial, positive definite and compactly supported radial functions of minimal degree*. Advances in Computational Mathematics, 4, 1995, pp. 389-396
12. Zerroukat M., Power H., Chen C.S.: *A numerical method for heat transfer problem using collocation and radial basis functions*. International Journal for Numerical Methods in Engineering, 42, 1998, pp. 1263-1278
13. Zieniuk E., Sawicki D.: *Metoda Purc w analizie nieustalonego pola temperatury w obszarach płaskich*. Modelowanie Inżynierskie 44, Gliwice 2012, s. 285-292

DYNAMIC ANALYSIS OF THE VEHICLE STRUCTURAL COMPONENTS WITH RADIAL BASED FUNCTION

Abstract

The work concerns the dynamic analysis of the beams and plates with the Radial Based Functions. The Kansa collocation method was used for determination eigenvalues of the beam and plate.

All results were compared with analytical (for beam) or Finite Element Analysis (for plate) results. All results indicate that using of multiquadric (MQ) RBF provide a results with very high accuracy in comparison to analytical results in dynamic analysis of beam-like and plate-like structural components.

Autor:

dr hab. inż. **Leszek Majkut** – AGH-Akademia Górniczo – Hutnicza w Krakowie, Katedra Mechaniki i Wibroakustyki